

YERFISTIĞI

Emiş YIKAR, TEAE
Tijen ÖZÜDOĞRU, TEAE

1. Giriş

Yerfıstığı baklagiller familyasından yazlık tek yıllık bir bitkidir. Yerfıstığı meyvelerini toprak altında meydana getirmesiyle diğer bitkilerden farklılık gösterir (Anonim, 2003). Dünyada ve Türkiye’de yetişen yerfıstıkları Virginia, Spanish ve Valencia olmak üzere başlıca üç grupta toplanmakta, ülkemizde Virginia menşeli yarı yatık formlu yerfıstıkları ağırlık kazanmaktadır (Akova, 2000). Yerfıstığının pek çok kullanım yeri ve yan ürünü vardır. İnsan gıdası, hayvan yemi ve sanayinin çeşitli alanlarında kullanılır.

Bileşiminde ortalama %25 protein, %46 yağ, %16 karbonhidrat ve %5 mineral madde bulunur. Meyveleri fosforca zengin amino asitlerden “cystine” içermektedir. Ayrıca zengin bir B vitamini kaynağı olup az miktarda A, C, D ve E vitaminlerini bünyesinde toplamaktadır. Yerfıstığı yağı yemeklik olarak katı ve sıvı halde kullanıldığı gibi balık konserveçiliğinde, bisküvi, pasta, şekerleme ve sabun yapımında da kullanılır (Anonim, 2003).

Yerfıstığından yağ çıkarıldıktan sonra geriye kalan küspe, çok değerli bir yem maddesidir. Ayrıca yerfıstığı bir baklagil bitkisi olduğu için, bitki kısımları da çok değerli bir hayvan yemidir. Yerfıstığı meyvelerinden tohum çıkarılmasıyla geriye kalan kabukta, %6-7 ham protein, %1-2 yağ, %60-67 ham lif, %35-45 selüloz, %27-33 lignin, ve %2-4 kül bulunmaktadır. Bu nedenle yerfıstığı kabukları; sunt yapımında, yem dolgu maddesi olarak, mantar yetiştiriciliğinde, yakacak olarak, odun yapımında dolgu maddesi olarak, yapay kömür yapımında, sığır yetiştiriciliğinde kaba yem olarak, kümes hayvancılığında altlık ve mulch olarak değerlendirilmektedir.

Yerfıstığı, diğer baklagillerde olduğu gibi, havanın serbest azotunu toprağa bağlar ve kendisinden sonra ekilecek bitkiye azot ve organik maddece zengin bir toprak bırakır. Yerfıstığı bitkisi bir çapa bitkisidir. Yetiştirme süresi boyunca toprak çapalandığı için, yabancı otlar temizlenmekte ve toprak havalanmaktadır. Bu nedenle de iyi bir ekim nöbeti bitkisidir. Buğday hasadından sonra ikinci ürün olarak başarıyla yetiştirildiği için üreticiye ek bir gelir sağlamaktadır (Anonim, 2002).

2. Dünyada Durum

Dünya yerfıstığı ekim alanlarında 1993- 2002 yılları arasında önemli artışlar olmuştur. Bu artışlara bağlı olarak yerfıstığı üretimi de artmıştır. En büyük üretici ülkeler Çin ve Hindistan’dır. Bu iki ülkenin toplam üretimi dünya üretiminin %60’ını oluşturmaktadır. Diğer önemli üretici ülkeler ise; Nijerya, ABD, Endonezya ve Sudan’dır.

Dünya yerfistığı üretimi 2002 yılında yaklaşık 34,5 milyon ton olarak gerçekleşmiştir. Dünya ekim alanı ise; 26 milyon hektardır. Ülkemizin yerfistığı üretimi ise 70 bin ton olup dünya üretiminde önemli bir yer tutmamaktadır. Dünya genelinde yerfistığı bir yağ bitkisi olarak değerlendirilmektedir. Ülkemizde yerfistığı çerezlik olarak tüketilmektedir.

Ülkeler	1993-1995(ortalama)			1996-1998(ortalama)			1999-2001(ortalama)			2002		
	Ekim Alanı (000)ha	Üretim (000)ton	Verim ton/ha	Ekim Alanı (000)ha	Üretim (000)ton	Verim ton/ha	Ekim Alanı (000)ha	Üretim (000)ton	Verim ton/ha	Ekim Alanı (000)ha	Üretim (000)ton	Verim ton/ha
Çin	3.690	9.529	2.6	3.824	10.635	2.9	4.731	13.898	2.9	5.025	14.556	2.9
Hindistan	7.898	7.824	0.9	7.361	8.332	1.1	6.624	6.201	0.9	8.300	6.400	0.8
Nijerya	1.486	1.452	0.9	2.374	2.448	1.0	2.689	2.826	1.0	2.710	2.900	1.1
A.B.D.	650	1.679	2.6	575	1.689	2.9	564	1.719	3.0	550	1.591	2.9
Endonezya	669	1.095	1.6	656	1.241	1.9	654	1.146	1.6	650	1.000	1.5
Sudan	917	627	0.7	1.288	898	0.7	1.503	995	0.7	1.531	990	0.6
Türkiye	30	70	2.4	34	84	2.5	28	75	2.7	30	70	2.3
Dünya	21.750	27.943	1.2	22.685	31.702	1.3	23.997	34.249	1.4	25.864	34.499	1.3

Kaynak: Faostat (<http://www.fao.org>)

Dünya’da her yıl 1 milyon tonun üzerinde yerfistığı dünya ticaretine konu olmaktadır. Dünyada genel olarak bitkisel yağ üretimi amacıyla üretilen yerfistığında ülkemiz, dünya ihracatında önemli bir yer tutmamaktadır. 2001 yılında en fazla ihracat yapan ülkeler; Çin, ABD, Arjantin ve Hindistan’dır. Çizelge 2’de görüleceği üzere dünya üretiminin ihracata konu olan miktarı son derece düşüktür. 2001 yılı verilerine göre; dünya ihracatının üretime oranı %2,8’dir. Bu durum yerfistığının üretici ülkelerde genel olarak iç tüketimi karşılamak amacıyla üretildiğini ortaya koymaktadır.

Ülkeler	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Çin	336	158	195	325	379	468
A.B.D.	202	227	175	177	229	136
Hindistan	147	243	56	154	131	99
Arjantin	197	179	300	209	212	160
Dünya	1.248	1.209	1.105	1.165	1.303	1.240

Kaynak:FAO (<http://www.fao.org>)

2001 yılında yerfistığı ithalatı yapan en önemli ülkeler sırasıyla; AB, Endonezya, Rusya, Kanada’dır. 2001 yılında dünya’da yaklaşık olarak 1,4 milyon ton yerfistığı ithal edilmiştir.

Ülkeler	1996	1997	1998	1999	2000	2001
AB	547	561	568	474	500	540
Endonezya	163	171	42	109	126	113
A.B.D.	47	50	43	48	88	58
Rusya	35	48	39	48	57	81
Kanada	91	93	91	85	87	79
Meksika	57	52	45	96	77	77
Dünya	1.366	1.346	1.224	1.256	1.334	1.368

Kaynak: FAO (<http://www.fao.org>)

3. Türkiye’de Durum

Ülkemizde yerfıstığının 90 yıllık bir geçmişi olmasına rağmen ekim, hasat ve harman teknolojisinin henüz yeterince gelişmemiş olması ve bu yüzden yağ sanayinde değerlendirilememesi üretim artışını sınırlayan en önemli faktördür. Yerfıstığı üretiminde makinalaşmanın henüz yeterince gelişmemiş olması, bu ürünün üretim maliyetinin diğer yağlı tohumlu bitkilere nazaran daha yüksek olmasına neden olmaktadır. Yüksek maliyet, yerfıstığının yağ sanayinde değerlendirilmesini engellemektedir. Bu nedenle yerfıstığı ülkemizde çerez olarak tüketilmekte ve yine çerez olarak ihraç edilmektedir.

Ülkemizde yerfıstığı yetiştiriciliği Akdeniz Bölgesi, Batı Anadolu, Güneydoğu Anadolu ve Marmara Bölgesinin bazı bölümlerinde ağırlık kazanmış olup, küçük aile işletmeleri şeklinde yapılmaktadır. Adana, Osmaniye, İçel, Antalya, Kahramanmaraş, Aydın ve Muğla illerinde ekonomik olarak üretilmektedir. Türkiye’de yerfıstığı ekim alanının %96’sı bu illerde bulunmaktadır. Üretiminde %99’u bu illerden sağlanmaktadır. Türkiye’nin dünya üretiminden aldığı pay çok düşük olmasına rağmen hektar başına verim dünya ortalamasından yüksektir.

Çizelge 4. Türkiye’de Yıllar İtibarıyla Yerfıstığı Ekim Alanı, Üretim ve Verim

Yıllar	Ekim Alanı (bin ha)	Üretim (bin ton)	Verim (ton/ha)
1985	21	59	2.8
1990	24	63	2.6
1995	29	70	2.4
1996	34	80	2.4
1997	32	82	2.6
1998	35	90	2.6
1999	28	75	2.7
2000	28	78	2.8
2001	27	72	2.7
2002	30	70	2.3

Kaynak: FAO (<http://www.fao.org>)

Çizelge 5. Türkiye’de Çeşitli İllere Göre Yerfıstığı Ekim Alanı, Üretim ve Verim (2001)

İller	Ekim Alanı (bin ha)	Üretim (bin ton)	Verim (ton/ha)
Osmaniye	9	25	2.9
Adana	6	23	3.5
İçel	6	8	1.3
Aydın	2	5	2.7
K.Maraş	1	5	2.7
Muğla	1	3	2.7
Antalya	1	2	2.4

Kaynak: DİE, Tarımsal Yapı ve Üretim

Türkiye’de 2002 yılında 30 bin ha alanda 70 bin ton yerfıstığı üretilmiştir. Ülkemizin yerfıstığı ithalatı üretimin %1’ini, ihracatı ise çok daha azını oluşturmaktadır. Yani ülkemizde de dünyada olduğu gibi yerfıstığı üretimiyle ancak iç tüketim karşılanmaktadır. Yerfıstığı ihracatı yaptığımız ülkeler Rusya, Ukrayna, Suudi Arabistan, İtalya, Almanya, Bulgaristan Romanya ve K.K.T.C.’dir.

Yıllar	İHRACAT		İTHALAT	
	Miktar (ton)	Değer(bin\$)	Miktar (ton)	Değer (bin\$)
1996	458	554	3.241	3.003
1997	222	271	5.359	5.628
1998	96	110	9.481	7.166
1999	348	383	3.708	3.062
2000	61	81	7.581	5.550
2001	161	184	821	402

Kaynak: FAO (<http://www.fao.org>)

4. Genel deęerlendirme

Yerfıstığı, besin değerinin üstün ve tüketiminin çok değişik şekillerde olabilmesi nedeniyle diğer yağlı tohumlar arasında farklı yer edinmiş olup, insan beslenmesinde gerek enerji ve gerekse protein açıklarının karşılanmasında kullanılabilcek gıda maddelerinin en başta gelenlerinden biridir.

Yerfıstığı; dünya genelinde bir yağ bitkisi olarak değerlendirilmesine karşın ülkemizde çerezlik olarak tüketilmektedir. Dünyadaki yerfıstığı üretiminin uluslar arası ticarete konu olan miktarı son derece düşüktür. Bu durum yerfıstığının üretici ülkelerde genel olarak iç tüketimi karşılamak amacıyla üretildiğini ortaya koymaktadır. Ülkemizde ise yerfıstığının 90 yıllık bir geçmişi olmasına rağmen ekim, hasat ve harman teknolojisinin henüz yeterince gelişmemiş olması ve bu yüzden yağ sanayinde değerlendirilememesi üretim artışını sınırlayan en önemli faktördür. Yerfıstığı üretiminde makinalaşmanın henüz yeterince gelişmemiş olması, bu ürünün üretim maliyetinin diğer yağlı tohumlu bitkilere nazaran daha yüksek olmasına neden olmaktadır. Yüksek maliyet, yerfıstığının yağ sanayinde değerlendirilmesini engellemektedir. Bu nedenle yerfıstığı ülkemizde çerez olarak tüketilmekte ve yine çerez olarak ihraç edilmektedir.

KAYNAKLAR

Anonim 2001. Devlet İstatistik Enstitüsü, Tarımsal Yapı ve Üretim, Ankara

Anonim 2002. <http://www.tzob.org.tr>

Anonim 2003. <http://www.gap.gov.tr>

<http://www.fao.org.tr>

Akova, Y. 2000. Kuru ve Sert Kabuklu Meyveler Dış Pazar Araştırması, T.C.Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Etüt Merkezi

TARIMSAL EKONOMİ ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ

PK.34 06100 Bakanlıklar/Ankara

Tel:0.312.326 0006

Faks:0.312.322 8531

Web: <http://www.aeri.org.tr>

e-mail: aeri@aeri.org.tr